

Neveléstörténeti monográfia a keresztény fogyatékoskép alapjairól

Feketéné Szakos Éva*

DOI: 10.21549/NTNY.45.2024.2.5

Berzsényi Emese (2024): *Bűnös vagy ártatlan? – Az európai középkor fogyatékoságtörténete*. Eötvös József Könyvkiadó. ISBN 978 963 9955 998

Megjelent Berzsényi Emese *Bűnös vagy ártatlan? – Az európai középkor fogyatékoságtörténete* (Berzsényi, 2024) című új monográfiája, 170 oldalon, az Eötvös József Könyvkiadó gondozásában.

A könyv szerves folytatása a szerző doktori disszertációjából készült *Kiválasztott vagy megbélyegzett? – Tanítások a fogyatékoságról: a zsidóság, a kereszténység és az iszlám szent könyvei szerint* (Berzsényi, 2020) című első monográfiájának, amelyet 220 oldal terjedelemben szintén az Eötvös József Könyvkiadó tett közzé. Ezzel az új kutatás nemcsak történeti folytatást, de párhuzamok felkutatását is jelentette az ókori és a középkori fogyatékoságtörténet között. Ezt a két cím kreatív ellentétpárokban történő, hasonló nyelvi megformálása és a két esztétikus borítókép is kifejezi. A jelen kötet Berzsényi Emese habilitációs értekezése is egyben, jelezve kutatói és egyetemi oktatói pályájának legfontosabb tartalmi és kutatás-módszertani súlypontjait.

A mű a fogalomtisztázás céljával tesz kísérletet olyan érdekfeszítő kérdések megválaszolására vagy inkább válaszainak keresésére, mint például: Mit jelentett a fogyatékoság a középkorban? Valamint részleteiben: Mit jelentett fogyatékosnak lenni az érintett személy számára? Hogyan tudott beilleszkedni, hasznos tagja lenni a társadalomnak? Milyen lehetőségei voltak a különböző társadalmi rétegekben született személyeknek? Mit jelentettek a fogyatékos személyek a társadalom számára? Hogyan tudta segíteni a közösség a rászoruló fogyatékos személyeket? Milyen eszmétörténeti irányvonalak mentén jött létre és valósult meg a sérült személyek elfogadása vagy elutasítása?

Ekkora és ilyen komplex témát átfogni feltáró céllal ezer év távlatában ugyancsak bátor vállalkozás! Nem véletlen, hogy az értekezés egyik leggondosabban kidolgozott fejezete a metodológiai rész, amelyben a kutatási problémán és a részletes kérdéseken kívül rendkívül pontosan meghatározásra kerül a kutatás műfaja, tudományági besorolása és a felhasznált források körének kiválasztási szempontrendszer.

A szerző szerint a mű „egy kvalitatív módszerrel végzett, tartomelemző, összehasonlító és értékelő – a pedagógiai hermeneutika módszerét szem előtt tartó –, történeti metodológiát követő” (Berzsényi, 2024, p. 21) kutatás beszámolója, amely hazai viszonylatban úttörő alapkutatásnak számít. Annyiban kötődik a neveléstörténeti kutatásokhoz, annak is a fogyatékoságtörténeti ágához, hogy a középkori fogyatékos emberek életvilá-

* Habilitált egyetemi docens, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaságtudományi Kar Műszaki Pedagógiai Tanszék, feketene.szakos.eva@gtk.bme.hu

gát elemzi a társadalmi tanítások összefüggésrendszerében. Mivel a középkorban a legmeghatározóbb szerepe az egyházi tanításnak volt, e kontextus interdiszciplináris vizsgálata került a középpontba.

Világos és logikus okfejtést olvashatunk a metodológiai fejezetben arról is, hogy a több lehetséges kutatási irányba való elmozdulás helyett miért volt szükség a téma szigorú lehatárolására és jövőbeli kutatások céljainak kitűzésére. Ennek megfelelően a kutatói kérdések megválaszolásához a metodológia utáni kifejtésben három nagy témakör feldolgozására került sor:

1. A középkor fogyatékoságértelmezésének elméleti háttere, amely a filozófiai és teológiai alapok elemzését tartalmazza – azaz a kor istenképe kerül bemutatásra.
2. A középkori társadalom értelmezése, amely szerint a földi társadalom az isteni világrend leképezése – ezzel a kor világképét mutatja be a szerző.
3. A középkori fogyatékos emberek életvilágának sajátosságai az előző két fejezetben kifejtettek kontextusában – így az emberkép sem maradhatott ki a kutatásból.

Majd e három fejezetet egy, a kutatás eredményeit és következtetéseit összegző fejezet zárja le.

A fogyatékoság saját, átfogó értelmezését illetően a szerző többek között Arnold Gehlenre és Friedrich Kronra hivatkozva arra az álláspontra helyezkedik, miszerint az ember konkrét és átvitt értelmű „protézisekkel” élő „hiánylény”. „Hiányosságait a világra való nyitottsága és az abból megtanulható szükséges elemek folyamatos és állandóan fejlődő, bővülő alkalmazása kompenzálja” (Berszenyi, 2024, p. 14). Ebben az értelemben kisebb-nagyobb mértékben mindenki fogyatékosnak tekinthető.

Napjaink pedagógiájában és különösen a szakképzési iskolai gyakorlatban is egyre nagyobb jelentőséggel bír a „különleges figyelmet igénylő” tanulók helyzete és az ő nevelési és oktatási eszközökkel történő támogatásuk, amely nemcsak a sajátos nevelési igényű (SNI) tanulóira irányul, hanem többek között a tehetségesekre is. Itt jegyezzük meg, hogy párhuzam vonható a középkorban „szegényeknek” nevezett és a mai, „különleges figyelmet igénylő” tanulók kategóriája között. A különleges figyelmet igénylők rétege a „szegényekhez” hasonlóan ma is jóval szélesebb, mint a sajátos nevelési igényű (SNI) tanulók csoportja, mert a szélesebb kategóriába tartoznak többek között a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetűek is. A párhuzam csak részben áll a „tehetségesekre”, mint a mai tehetséggondozás célcsoportjára, a középkorban ugyanis a „szegényekhez” legfeljebb azok a tehetségesek tartoztak, akiknek fény derült valamilyen, szegénységüket, fogyatékoságukat, nehéz helyzetüket legalább részben kompenzáló, különleges képességükre.

Az értekezést nemcsak tudományos igényesség, hanem színes, olvasmányos stílus is jellemzi. Bővelkedik tudatosan alkalmazott „story telling” elemekben. A fogyatékos személyről mint társadalmi szereplőről sokat mond egy-egy ránk maradt, forrásokban fellelhető történet új interpretációja, mint például arról a középkori bajor kleptomániás kovácsmesterről (Berszenyi, 2024, p. 89) szóló történet, aki minden vasárnap vendégül látta a helyi plébánost, és átadta neki az előző héten eltulajdonított tárgyakat, amelyek így visszakerültek a tulajdonosaikhoz. Ezért a közösség sem közösjette ki a kleptomániás mestert, és főleg azért sem, mert a munkájával meg voltak elégedve, valamint amúgy is nagyon jó embernek tartották.

Jelenkorunk megértéséhez is figyelemre méltók a dolgozatban a középkori életvilágra nagy befolyással bíró klímaváltozásokat és az erdők, az erdőszet szerepét a fogyatékosággal és a vallási tanításokkal összefüggésben elemző részek. Továbbá az olyan szerzői kiszólások, mint amilyenre például a kísértéssel kapcsolatban bukkanhatunk, miszerint a mai tömegkommunikációban a kísértést lecserélték a „kényeztesd magad” szlogenre.

A lábjegyzeteket és a kisebb betűmérettel szedett bekezdéseket is érdemes elolvasni, mert szervesen, informatívan és érdekesítően egészítik ki a könyv fő mondanivalóját.

A kötet Benedek András ajánlásával látott napvilágot, lektorai Nóbik Attila és az előszót is író Tomory Ibolya (Tomory, 2024, pp. 9–10) voltak. Mindezek Berzsenyi Emese monográfiájának további szakmai értékeit emelik ki.

Irodalom

---

1. Berzsenyi, E. (2020). *Kiválasztott vagy megbélyegzett? – Tanítások a fogyatékoságról: a zsidóság, a kereszténység és az iszlám szent könyvei szerint*. Eötvös József Könyvkiadó.
2. Tomory, I. (2024). Előszó. In Berzsenyi, E. (2024) *Bűnös vagy ártatlan? – Az európai középkor fogyatékoságtörténete* (pp. 9-10). Eötvös József Kiadó.